

Rya lanthandel

Drängen Severin Andersson startade 1863 en handelsbod i en kammare i sitt föräldrahem i Skårås. Idén till en lanthandel kan Severin fått året före. Då han tjänstgjorde på Sjönevads Gästgiveri. Behovet av en lanthandel var stort och rörelsen utvecklades. För en bättre framtid insåg Severin betydelsen av en strategisk bättre plats. Den fann han i Rya där han köpte det hemman som tidigare hade ägts av hans farfars far gästgivaren Per Persson.

Etablering i Rya ägde rum 1866-67. Affären inrymdes i ett befintligt hus. När allt var på plats i Rya gifte Severin sig 1868 med Augusta Bernhardina Gustafsdotter från Sjönevad. Handelsrörelsen blomstrade, vilket ledde till behov av större och bättre lokaler. I mitten av 1880-talet byggde Severin ny affärslokal och bostad. När bygget nästan var klart brann bostaden ner till grunden. Severin köpte då en nyuppförd byggnad i Ätrans samhälle, som flyttades till Rya. Huset inrymde såväl bostad som affär.

Det viktigaste och troligen det tyngsta arbetet som Severin hade att sköta var försörjning av varor till butiken. Inköpsresorna företogs med häst och vagn till Hälsingborg. Severin såg alltid till att dessa resor genomfördes med två ekipage. Övernattningar skedde på gästgiverier utefter färdvägen. Dessa långa turer krävde byte av hästar, vilket skedde på Hallandsåsen, troligen i Margretetorp. När de återvände med tungt lastade vagnar var deras hästar utvilade för återfärden. En sådan resa tog 4 till 5 dagar. Betydelsen av att vara två på resorna blev uppenbar den gången Severin upptäckte att han på utresan saknade plånboken, när han skulle betala gästgivarlogi. Han erinrade sig att han lagt plånboken under madrassen på föregående gästgivargård. Severins medhjälpare red tillbaka och hämtade plånboken så att fortsättningen av inköpsresan blev räddad. Längre fram i tiden skedde inköpsresor till Falkenberg och även till Göteborg.

Severin lämnade inte Rya på sina inköpsresor utan att ha givit order till sina hemmavarande drängar. En av drängarna var Per Oskar Karlsson i Rya. Denne var troligen den äldste drängen och hade Severins fulla förtroende. Oskar och hustrun Carolina gjorde ett besök hos grannen Gustav Carlsson 1943. Vid det tillfället tecknade Gustav ner vad Oskar berättade om en av Severins arbetsorder: *”Nu i morgon ska jag köra till Helsingborg och ni ska ge er ut till Ulahuset och dika, ni ska va där så fort det är lyst och bli där så länge ni ser, så när ni får ätet merafta så ska ni pusta en halvtimme, sen ska ni på loen och tröska till kl. 9, och så ska du min käre Oskar se efter så det är löckt och slökt kl 10”*.

Rya lanthandel hade en kundkrets som sträckte sig långt utanför Krogsred. I lanthandeln fanns det mesta, som kunderna behövde till hushåll och näring.

Dessutom erbjöds en viktig tjänst nämligen byteshandel. Betalning för inköp kunde ske med produkter från gården såsom skinn från hemslaktade djur, samt smör och ägg. Djurskinnen sålde Severin på inköpsresorna. Mer ovanliga betalningar skedde i form av dagsverken och skräddartjänster.

Kunder, som regelbundet handlade, hade i regel kontrabok för att kunna göra inköp helt eller till del på kredit.

Kundernas färdmedel till och från lanthandeln var häst och vagn långt in på 1900-talet. Det fanns naturligtvis kunder som varken hade väg, häst eller vagn utan fick bära sina inköp.

Ny generation

År 1913 överlämnade Severin affärsrörelse och jordbruk till äldste sonen Alfred. Han och hustrun Albertina med 7 barn lämnade hemmanet i Älgås i Drängsered till nya utmaningar i Rya. Handelsrörelsen under Alfred Anderssons ledning de kommande 25 åren präglades av förändringar i samhället bl.a. bilismens antågande. Inköpsresor med häst och vagn fortsatte ännu ett antal år. I början av 1920-talet dök de första person- och lastbilarna upp. De tidskrävande varuinköpen med häst och vagn togs över av lastbilstransporter. Trots att det dominerande transportsättet för kunderna under lång tid var häst och vagn vid inköp, monterades de 4 häststallarna ner i mitten av 1920-talet. I stället uppfördes en anläggning med bensinpump.

Handel och expediering skedde över disk. Många varor köptes fortsatt i lös vikt. Det var papperspåsar och pappersstrutar som användes. För expediten gällde att lära sig tekniken att snabbt och säkert tillverka en strut. Papperspåsen och struten var kvar i handelsboden långt in på mitten av 1900-talet, då fabriksförpackade varor kom att dominera.

Anpassning till nya tider

År 1938 övertogs handelsrörelsen av sonen Gustaf Andersson och lantbruket av äldste sonen Sigurd Andersson. Gustaf var en av de första i Krogsred att erhålla körkort och startade en trafikerörelse redan 1923. Efter 12 år med lastbilsåkeri övergick Gustaf till taxirörelse. Den innehade han vid sidan av lanthandeln långt efter sin pensionsålder. Gustaf hyllades särskilt på sin 70-årsdag 1971 för ”35 år av prickfri bilkörning”.

Inga Nilsson utanför affären.

Gustaf och hustrun Signe kom att få god hjälp i affären av sina tre döttrar Birgitta, Helena och Kristina. De kom alla att under någon tid arbeta som expedit. Senare kom dessutom deras kusin och granne Inger Nilsson att arbeta som expedit. För en expedit gällde det att lära sig namn, plats och pris på hela sortimentet. Alla varor hade sina platser i tapetserarställ (väggställ med fack), i lådor i disk, i källaren eller i magasinet var nog så viktigt. Byteshandeln fortsatte som tidigare. Skinn, som togs emot, saltades och rullades för att senare hängas till torkning i handelsmagasinet. Dessa såldes vid denna tid till Läderbolaget i Falkenberg. Från mitten av 1950-talet kom handel med färskvaror och frysta varor att kräva installation av kylskåp och frysdiskar. Trots dessa förändringar behöll butiken sitt forna utseende under 1900-talet.

Lanthandeln hade ett stort svalt förråd i källaren. Här har dottern Kristina gjort ett ärende i underjorden, medan Gustaf Andersson tittar på.

Gustaf tog över lanthandeln under en tid då konkurrensen om landsbygdens kunder ökade. Dels hade flera nya lanthandlare öppnat butiker och dels började det bli vanligt med varubilar, som varje vecka åkte runt bland gårdarna. Förändringen i samhället och folkets välstånd steg från 1950-talet. Fler och fler fick råd att skaffa bil. I städerna etablerades stora varuhus som drog till sig landsbygdens kunder. Landsvägen hade vid denna tid byggts om och gick nu utanför byn. Trots dessa förändringar i samhället förklarade Gustaf i en tidningsartikel 1970 att ”det inte finns anledning att slå igen inom överskådlig tid”. Nedläggning hade vid denna tid drabbat andra lanthandlare.

Tolv år senare fann Gustaf för gott att lägga ner sin lanthandel efter 44 år vid rodret. Själv hade han passerat 80 år. Han kunde glädja sig åt att lanthandeln funnits i 120 år, en av de äldsta i länet.

Ingemar Uvliden

Artikeln är en avkortad version av ”Rya lanthandel under 200 år” publicerad i ”Hallandsbygd 2010-2011”.